

Magyar Mj Jog

Főszerkesztő:

Dr. Németh János

Szerkesztők:

Dr. Kovács László

Dr. Burián László

A MAGYAR JOGÁSZ EGYLET FOLYÓIRATA

CIKKEK, TANULMÁNYOK

Dr. Sárközy Tamás

TSZV. EGYETEMTANÁR, BUDAPESTI

KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI ÉS ÁLLAMIGAZGATÁSI
EGYETEM

A „hibás” társaságról

1. A probléma vázolója

A „hibás” társaság a német dogmatikájú társasági jogi irodalom hagyományos témája (fehlerhafte Gesellschaft), amely főleg jogalanyisági problémaként jelentkezett a régebbi irodalomban¹. Lényegében arról van szó, hogy a társasági szerződés érvénytelenségét (helyesebben az érvénytelenségi okok fennállását) hogyan kell értékelni azon esetekben, amikor az érvénytelen társasági szerződés alapján a hibás társaságot bejegyezték a közhiteles kereskedelmi regiszterbe (így nálunk Magyarországon a polgári bíróságok által vezetett cégjegyzékbe), és a bejegyzés konstitutív hatályú, tehát a bejegyzéssel a „hibás” társaság jogalannyá válik, azaz vagy jogi személyiséget szerez (pl. rt, kft., szövetkezet, de mondhatnánk az egyesületet is), vagy legalábbis cégneve (neve) alatt „résztörvényessé” válik (kkt, bt.).

A társasági jog a polgári jog sajátos része, a társasági szerződés - tipikus esetben többalanyú-többoldalú organizációs szerződésként - polgári jogi szerződés. Ebből a szempontból a magyar jogban a társasági szerződéssel egyenlő értékű a Gt.-ben a zárt körűen alapított rt.-knél intézményesített alapító okirat (a Gt. 206. §-a szerint az alapító okiratban a leendő részvényesek ab-

ban „állapodnak meg”, hogy valamennyi részvényt átveszik), illetve az az alapító okirat is, amelyet egyoldalú jogügyletként az egyszemélyes társaságot (rt.-t, kft.-t) alapító ad ki.) A társasági szerződés szabályait kell továbbá szerintem alkalmazni ebben a vonatkozásban a nyilvánosan alapított rt., a szövetkezet, illetve az egyesület alakuló közgyűlésén elfogadott alapszabályra is, hiszen áttételesen ez a szervezeti aktussal (közgyűlési határozattal) elfogadott dokumentum is jogügyleti jellegű, amelyet hallgatólagosan elfogadnak az rt. azon részvényesei (a szövetkezet, illetve egyesület azon tagjai) is, akik az alapszabály közgyűlési elfogadásában nem vettek részt. Az alapszabálynál természetesen más típusú érvényességi problémák merülnek fel, mint a társasági szerződésekénél (pl. a közgyűlés összehívásával, a szavazással stb. összefüggő kérdések), de az alapdilemma ugyanaz: az esetlegesen érvénytelennek minősíthető alapszabály alapján bejegyzik az rt.-t és a szövetkezetet a cégjegyzékbe, az egyesületet az egyesületek bírósági nyilvántartásába és ezáltal ezek a szervezetek a társasági alapszabályok hibája ellenére jogi személlyé válnak.

A társaságoknak - függetlenül attól, hogy a Ptk.-tól elkülönülten általában külön törvényben szabályozottak - főszabályként mögöttes jogterületet képezik a polgári jog szabályai [ld. az 1997-es Gt. 9. § (2) bekezdését]. A Ptk. szerződések érvénytelenségére vonatkozó 234-239. §-ai tehát a társaságok érvénytelenségére is irányadók. Ha tehát a Gt. a gazdasági társaságok körében nem szabályoz másként, mint a Ptk., a Ptk. érvénytelenségi szabályai érvényesülnek - a jogerős cégbírósági bejegyző végzés ellenére. Ez az oka annak, hogy a nemzetközi gyakorlatban a társasági törvények a jogerős cégbírósági bejegyzésig általában sem az érvénytelenségi okokat, sem az érvénytelenség jogkövetkezményeit nem térítik el a polgári jogi szerződések általános

szabályaitól, utána azonban észelve az *anyagi jogi törvényesség* (érvénytelen szerződés) *ütközését az alaki törvényességgel* (jogerős cégbejegyző bírói végzés), erre a kollízióra *speciális szabályt* állapítanak meg, mégpedig a cégjegyzékben való közbizalom erősítése érdekében *általában az alaki törvényesség javára* (mintegy a jogerős cégbejegyzést érvénytelenséget orvosló hatályú aktusnak tekintve).

A kérdés különös éllel merül fel a gazdasági társaságoknál. A Gt. általános jelleggel meghatározza a társasági szerződés kötelező kellékeit (Gt. 11. §), az egyes társasági formákra vonatkozó különös részi szabályok ezekhez további követelményeket tesznek hozzá (pl. a kft.-nél 123. §, az rt.-nél 207. §). Emellett természetesen érvényesülnek a Ptk. általános szabályai is - pl. akarathiba társasági szerződésben sem lehet. Azt, hogy a társasági szerződés nem érvénytelen-e (pl. nem tilos szerződés), a bejegyzési eljárásban a *cégbíróság* köteles megvizsgálni - ez a vizsgálat azonban a cégbírósági eljárás jellegéből következően *csak alaki szempontból* történik. Az alapprobléma: mi legyen akkor, ha az érvénytelenségi ok a jogerős cégbejegyzés után kerül megállapításra, azaz a „hibás” társaság a közhiteles cégjegyzék alapján az üzleti életben hibátlan bejegyzett társaságként szerepel (szerződéseket köt stb.).

2. Az Európai Unió irányelvei a társasági szerződés érvénytelenségével kapcsolatban

Eredetileg a hagyományos kereskedelmi társasági jogi megoldások alapvetően *nem tértek el a polgári jogi érvénytelenség általános szabályaitól*. Ez az ún. anyagi jogi szemlélet egyre jobban ellentétbe került viszont a *közhiteles kereskedelmi regiszter biztonságával összefüggő érdekekkel*. Ezért főleg a bírói gyakorlat, de később a társasági törvények is egyre jobban korlátozták először a megtámadás lehetőségét, majd a jogerős cégbejegyzés után a figyelembevehető semmisségi okok körét, illetve érvényesítési idejét, valamint a semmisségre hivatkozásra jogosult személyek körét. Ez utóbbi viszont *ellentétben a semmisség jogdogmatikai lényegével*: a semmisségre elvileg bárki, bármikor hivatkozhat. A társasági szabályozás egyre jobban az ún. *semmisségi perre* irányult: míg a szerződés érvényességét először nemperes eljárás keretében alaki szempontból a cégbíróság vizsgálja, jogerős cégbejegyzés után a „rendes” polgári bírósági perben kell - anyagi jogi szerződéses kontroll után - a társasági szerződés semmisségét megállapítani. A társasági szerződés érvénytelenségének megállapítása a működő hibás társaság esetén végképp nem jelentheti az általános polgári jogban is halványuló alapszabály, az *in integrum restitutio* alkalmazását: a semmisségi okot *lehetőleg ki kell küszöbölni*, ha pedig az érvénytelenség nem orvosolható, úgy a hibás társaságot „valahogy” a jövőre nézve *meg kell szüntetni*.

Tulajdonképp ezt az általános fejlődést tükrözi - az osztrák Brodil szerint elég „brutálisan” az Európai Unió 1. számú ún. nyilvánossági irányelvének 11-12. cikkelye². Az irányelv - amelynek hatálya az rt.-re, a betéti részvénytársaságokra és a kft.-re terjed ki - taxációt tartalmaz a társaságok jogerős *cégbejegyzés utáni figyelembevehető semmisségének okairól*, mégpedig a polgári jogi semmisségi okoknál jóval *szűkebben*. A megtámadhatósággal az Irányelv nem foglalkozik, de a 11. cikkely befejező mondatából arra a következtetésre kell jutni, hogy a megtámadás, mint feltételes érvénytelenség a regisztráció után egyáltalán nem vehető figyelembe. Ha az Irányelv szerinti egészen kirívó semmisségi okok (pl. valamennyi tag cselekvőképtelen, nincs meg a törvényes alaptőke-minimum stb.) a jogerős cégbejegyzés után kerülnek megállapításra, úgy azokat lehetőleg ki kell küszöbölni. Ha ez nem lehetséges, a hibás társaságot a jövőre nézve meg kell szüntetni (az Irányelv szó szerint a „*felszámolás*” kifejezést használja, de ez nem azonos a magyar jog szerinti „fizetéseképtelenségi” jellegű megszüntetéssel), ez azonban nem érintheti a hibás társaság által a társaság megszűnéséig kötött szerződési kötelezettségek „érvényét”.

A semmisségi per indítására nézve az 1. számú Irányelv határidőt nem állapít meg, ezzel szemben a társaságok egyesülésével kapcsolatban a 3. számú Irányelv 22. cikkelye, szétválásra nézve pedig a 6. számú Irányelv 19. cikkelye *hat hónapos határidőt* mond ki. Amíg tehát a társasági szerződés megkötésénél, illetve módosításánál a nyilvánossági (általános) irányelv szerint semmisségi per elvileg bárki által bármeddig indítható, az egyesülésre, illetve szétválásra irányuló tag(köz)gyűlési döntés (esetleg szétválási-egyesülési szerződés) 1. számú Irányelvben felsorolt semmisségi okok alapján való „kifogásolására” csak 6 hónap áll rendelkezésre.

Brodil megjegyzi, hogy a nyilvánossági irányelv hibás társaságokra vonatkozó része *minden uniós tagállamban problémát okozott*, Brodil szerint azért, mert elmentés a polgári jog alapelveivel³. Nem lehetett másként a magyar társasági jogban sem. Tekintsük át az ezzel kapcsolatos jogfejlődést a Gt. és a Ct. vonatkozó rendelkezései fényében. (A probléma, mint az 1-es pontban láttuk a szövetkezeteknél, az egyesületeknél, illetve olyan sajátos alakzatoknál is felvethető, mint az erdőbirtokossági vagy a vízgazdálkodási társulatok, avagy a hegyközségek. Ezeket az alakzatokat ebben a tanulmányban a továbbiakban figyelmen kívül hagyjuk.)

3. A hibás társaság szabályozásának alakulása a magyar jogban 1988-1998 között

Az 1988-as Gt. és az 1989-es Ctvr. lényegében a hagyományos érvénytelenségi felfogásból indult ki és *csak két megszorítást* alkalmazott. Egyfelől a Gt. 27. §-a a cégbejegyzés után kizárta a társasági szerződés megkö-

tésénél felmerült *akarathiba* (Ptk. 210. §) miatti megtámadást (tévedés, megtévesztés, fenyegetés). Másfelől a Ctvr. 15. §-a akként is értelmezhető, hogy a bejegyzési kérelem alapjául szolgáló társasági szerződés érvényességét a cégbíróság csak annyiban vizsgálhatja, amennyiben a szerződés érvénytelenségét hivatalból is figyelembe kell venni. Miután pedig a megtámadás nem ilyen (hiszen a megtámadásra jogosultnak *per* kell indítania), ha a cégbejegyzési eljárásban a cégbíró értesül a megtámadásáról, módja van arra, hogy a megtámadási *per* jogerős befejezéséig a bejegyzési eljárást felfüggeszse.

A tilos, tehát a jogszabályba ütköző társasági szerződésre a Gt. eredeti szabályozása szerint a jogerős cégbejegyzés után is korlátlanul lehetett hivatkozni, ilyen semmisségi *perre* bármikor bárki által sor kerülhetett. Arra nézve pedig, hogy ha a semmisségi *perben* megállapítják a társasági szerződés érvénytelenségét, mi a teendő, a Gt. és a Ctvr. szabályozást nem tartalmazott. APtk. 237. §-a szerint tehát a társaság „megszüntetésére” elvileg mind visszaható hatállyal, illetve jövőre nézve egyaránt sor kerülhet - hogy cégeljárasi szempontból milyen módon, az nem volt teljesen világos⁴.

Megjegyezzük még, hogy az 1988-89-es szabályozás szerint elvileg a jogerős cégbejegyzés után is sor kerülhetett érték és ellenérték feltűnő aránytalansága címén történő megtámadásra [201. § (2) bekezdés]. Az irodalom szerint ez lehetővé tette volna az állami tulajdon védelmét is a piaci értéken alul történő, társaságba való apportációnál⁵. Arra nézve azonban nem alakult ki gyakorlat, hogy egy többoldalú társasági szerződésnél, ahol a szerződés ugyan a társaság leendő tagjai között jön létre, de a tagi szolgáltatás már az önálló jogalany társaság részére történik a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányosságát hogyan, milyen szempontok alapján kell elbírálni.

Az alapvető változást a hibás társaságok megítélése terén az 1991. évi LXV. törvény jelentette, amelynek 8. § (1) bekezdése alapvetően átfogalmazta a Gt. 27. §-át (az 1991-es szöveget kismértékben módosította még a polgári perrendtartással kapcsolatos 1992. évi LCVIII. törvény). A 27. § 1991-ben megállapított szövege kimondja, hogy a jogerős cégbejegyzést követően a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) érvénytelenségére csak akkor lehet *hivatkozni*, mégpedig csak bíróság előtti semmisségi *perben* (mert az érvénytelenséget bíróság állapítja meg), ha

a) a társasági szerződés nem tartalmazza a Gt. általános szabályaiban, illetve az egyes társasági formáknál megállapított kötelező kellékeket [Gt. 21. § (1) bekezdés],

b) a kft., illetve az rt. alap(törzs)tőkéje kevesebb a törvényes minimumnál,

c) a társaság alapító tagjainak mindegyike cselekvőképtelen volt,

d) az alapító tagok száma kettőnél kevesebb (az egy személyes kft.-t és rt.-t leszámítva),

e) a társaság tevékenysége jogellenes célra irányul.

A felsorolt semmisségi okok közül a b), c), d) kirívó hibát jelent. Az e) pont tesz csak lehetővé szélesebb körű mérlegelést, de a szörványos bírói gyakorlat megszorító jellegű volt, pl. a Ptk. 200. § (2) bekezdésében megjelölt általános semmisségi okokat nem vonta e szakasz alá, hanem lényegében arra koncentrált, hogy a társaság fő (vagy legalábbis egyes alapvető) tevékenysége jogellenes-e vagy sem.

Az érvénytelenség jogerős bírói megállapítása esetén - a felszámoláshoz hasonlóan [Gt. 46. § f) pont] - maga a *perben* eljáró bíróság szünteti meg a társaságot. (Nyilvánvaló persze, hogy a cégjegyzékből a társaságot a cégbíróság fogja törölni a Ctvr. 23. §-a szerint.) A törvény nem szabályozta, hogy milyen idővel szűnik meg a társaság, elvileg a bíróság a társasági szerződés időpontjára visszamenően is megszüntethette. A *visszamenő hatályú megszüntetés* felelne meg a Ptk. 237. § (1) bekezdése főszabályának, illetve annak, hogy a régi Gt.-ben a cégbejegyzés is a társasági szerződés megkötésére visszamenően hozta létre a társaság jogalanyiságát (Gt. 24. §). Mivel a régi Gt. nem ismerte az előtársaságot, egy ilyen visszamenő hatályú bírói döntés szerintem a Gt. akkori 25-26. §-ához igazodva azt jelentette, hogy a hibás társaságot a cégbejegyzés és az érvénytelenné nyilvánítás közti szakaszban a polgári jogi társaságra vonatkozó szabályok szerint kellett megítélni.

Nyilván célszerűbb persze, ha a bíróság a bírói ítéletben megjelölt időponttal szünteti meg a társaságot - ez lehet az ítélet időpontja, konkrét későbbi időpont és esetleg az az időpont, amikor a cégbíróság törli a társaságot a cégjegyzékből. Kérdéses volt, hogy ez esetben van-e helye végelszámolási eljárás lebonyolításának a Ctvr. 22. § analógiájára - erre egyértelmű válasz a gyakorlatban nem született.

Már akkor felmerült, hogy a jogerős cégbejegyzés után a *cégbíróság a törvényességi felügyelet keretében* mennyiben észlelheti valamely érvényességi kellék hiányát és ha ezt megállapítja, milyen intézkedéseket tehet. A szörványos bírói döntésekből (pl. Cg. törv. II. 32973/1991/32) arra lehet következtetni, hogy a bírói gyakorlat arra tendált: fel lehet hívni a társaságot a hiba korrigálására, és ha a felhívásnak a társaság nem tesz eleget, az általánosan biztosított törvényességi felügyeleti intézkedéseket - a Gt. 27. §-tól függetlenül - meg lehet tenni a társasággal szemben.

A Gt. 27. §-ának módosítása a magyar irodalomban heves bírálatokat váltott ki⁶ - a római jogász Szájer József képviselőként már a parlamenti vitában felhívta a figyelmet a módosítás hátrányaira a privatizációs visszaélések szempontjából (aszinnallagmatikus társasági szerződések). Az IM akkori vezetése viszont sommásan az *Európai Unió 1. számú Irányelvére hivatkozott*. Bár a Gt. 27. §-ában felsorolt semmisségi okok valóban nagyjából megfelelnek a nyilvánossági irányelv 11. cikkelyében foglaltaknak, az IM álláspontja részben

nem volt valós: az Irányelv csak az rt.-re és a kft.-re vonatkozott, az 1991. évi LXV. törvény viszont a Gt. általános részébe, azaz valamennyi társaságra nézve vezette be az új érvénytelenségi szabályt. (A Gt.-ben pl. az apportszabályozásnál is előfordult, hogy szigorúbb volt a szabály az rt.-nél és a kft.-nél, mint általában - ez a lehetőség az érvénytelenségnél is fennállt volna.) A kritika nyomán az akkori igazságügyi vezetés a szakasz Gt.-ből való eltüntetése és a cégtörvénybe való áthelyezése mellett döntött, azaz az *alapvetően anyagi jogi problémát eljárásjogi problémává transzformálta*.

Az 1995. évi LXII. törvény 14. § (5) bekezdése (1995. július 30-án lépett hatályba) a Gt. 27. §-át hatályon kívül helyezte, ugyanakkor a törvény 7. §-a a Ctvr.-be az alábbi 18/A. §-t helyezte el: A jogerős cégbejegyzést követően a társasági szerződés (illetve módosítása) érvénytelenségének megállapítására csak akkor indítható per, ha a társasági szerződés nem vagy jogszabályba ütközően tartalmazza a cég nevét és székhelyét, a tagok alapadatait, a cég tevékenységi körét, a vagyon mértékét, a vagyon rendelkezésre bocsátásának módját és idejét, valamint azt, amit a cégre vonatkozó anyagi jogszabályok az adott cégformára vonatkozóan kötelezően előírnak. Látható, hogy részben ez a szöveg a semmisségi okok tekintetében nem teljesen azonos a Gt. korábbi 27. §-ában foglaltakkal, továbbá most már nemcsak a gazdasági társaságokra, hanem *valamennyi cégnévvel rendelkező gazdálkodó szervezetre* kiterjesztették az 1-es Irányelv érvénytelenségi szabályát, amelyet Brüsszel aligha szándékolt.

Az 1995-ös szabályozás szerint, ha a perbíróság a társasági szerződés érvénytelenségét megállapítja, felhívja a feleket az érvénytelenségi ok kiküszöbölésére. Ha erre nincs mód, a bíróság kettős intézkedést tesz: a társasági szerződést a határozatában megjelölt időpontig hatályossá nyilvánítja és egyben felhívja a cégbíróságot a „cég megszűntnek nyilvánítására”. A cégbíróság a bírósági ítéletben megállapított időpontban szüneti meg a társaságot.

A Ctvr.-be helyezett megoldás még két tekintetben tér el az 1991-ben a Gt.-be beépített megoldástól. Az első - és ez az eljárásjogi megközelítésből szükségképp következik -, hogy a Ctvr. 18/A. §-a csak a *perindításról* beszél, azaz sokkal szűkebb körű, mint az 1991-es szöveg, amelyben általában a jogerős cégbejegyzés utáni érvénytelenségre való „hivatkozásról” volt szó. A másik, hogy a Ctvr. 18/A. § (2) bekezdésében a részleges *érvénytelenség* megállapítása is felbukkan, holott az (1) bekezdés nyilván olyan lényeges semmisségi okokat tartalmaz, amelyek szükségképpen az egész szerződés megdőlésére vezetnek. Az (1) bekezdésben felsorolt semmisségi okok ugyan természetesen csak a társasági szerződés egy részére vonatkoznak és amennyiben ezekkel kapcsolatban formai-technikai hiba történt (pl. elírták a társaság nevét vagy tévesen jelölték meg székhelyét), úgy a tagok a társasági szerződés módosításával a hibát könnyen kiküszöböl-

hetik. Technikai hiba tehát nem vezethet sikeres érvénytelenségi perre. Ha azonban a semmisségi ok érdemi, a rész érvénytelensége az egész szerződés érvénytelenségét eredményezi.

Az új Gt. 1996-97-es előkészítésénél a Kodifikációs Bizottság - szerintem *helytelenül* - a jogbiztonságot erősebb érdekek tekintete az elvi tisztázásnál és ezért úgy döntött, hogy a Gt. ne tartalmazzon rendelkezést a hibás társaságokról, hanem a kérdést változatlanul a Ct.-ben, mintegy a cégbejegyzés elleni jogorvoslatként kell kezelni. Az 1997-es Ct. 48. § (1) bekezdése a Ctvr. 18/A. §-ához hasonlóan arról rendelkezik, hogy a cég ellen a jogerős cégbejegyzés után létesítő okirat (az okirat módosítása) érvénytelenségének megállapítása iránti per mely esetekben indítható.

Az a megoldás is változatlan maradt, hogy ha az érvénytelenséget a bíróság megállapítja, úgy amennyiben ez lehetséges, felhívja a feleket az érvénytelenségi ok kiküszöbölésére. A Legfelsőbb Bíróság következetesen azt a gyakorlatot folytatja, hogy az érvénytelenségi okot nem a társasági szerződés megkötésekor, hanem a kereset *benyújtása idején* fennálló jogszabályok alapján bírálja el. Ez a gyakorlat szerintem erősen vitatható, mert a felek a társasági szerződésüket a megkötés idején fennálló jogszabályok szerint kötötték, az új társasági jogszabálynak visszaható hatálya pedig nem lehet. Az a bírói gyakorlat viszont helyesnek tekinthető, amely szorosan a társasági szerződés tartalmára korlátozza az érvénytelenség megítélését és elzárkózott az egyéb cégiratok, pl. a kft. tagjegyzék érvénytelenségének vizsgálatától⁷. Az a kérdés is nyitva maradt: mi a teendő, ha a felek a bíróság felhívása ellenére az érvénytelenségi okot nem küszöbölik ki. Az értelemszerű válasz: az érvénytelenségi perben hozott rendes bírói ítélet végrehajtását a cégbírósági törvényességi felügyelet eszközeivel kell kikényszeríteni.

A Ct. 48. § (4) bekezdése szerint, ha az érvénytelenségi ok kiküszöbölésére nincs mód, a bíróság a határozatában megállapított időpontig a társasági szerződést hatályossá nyilvánítja. Mivel a (4) bekezdés szerint ezzel az időponttal kell majd a bíróság által megszüntetendőnek nyilvánított társaságot a cégbíróságnak a cégjegyzékből törölnie, a bíróságnak olyan időpontot kell megállapítania, amely lehetővé teszi a cégbíróság általi törlési eljárás lefolytatását. A Ct. felépítéséből arra lehet következtetni, hogy ez a törlés nem a fantomcégekre modellezett „hivatalbóli törlési eljárás” szabályai szerint történik (Ct. 56-58. §), hanem a törvényességi felügyeleti megszüntnek nyilvánítás analógiájára [54. § (1) bekezdés f) pont]. Ez utóbbiból viszont az is következik a Ct. 55. §-a szerint, hogy a törlés előtt *végelszámolási eljárás* (illetve, ha fizetéseképtelenségre vonatkozó adatok merülnek fel, felszámolási eljárás) lefolytatásának is helye van⁸. A végelszámolót ilyenkor a cégbíróság jelöli ki, fizetéseképtelenség esetén viszont a cégbíróságnak az 1991. évi IL. törvény 22. § (1) bekezdés i) pontja szerint a bíróságnál kezdeményeznie kell

a felszámolási eljárás megindítását. Mindebből következik, hogy az érvénytelenséget megállapító bírói ítéletben meglehetősen nehéz megállapítani a társaság megszűnésének időpontját, márpedig a társaság az 5/1999. PJE határozat szerint a törölő végzés keltének napján veszti el jogalanyiságát.

Mivel a cégbíróság a törvényességi felügyeleti eljárás szabályai szerint nyilvánítja megszűntnek a hibás társaságot, meglehetősen nehezen értelmezhető a Ct. 48. § (1) bekezdése első mondatában jelzett alternatíva, amely szerint a perbíróság felhívja a cégbíróságot a cég megszűntnek nyilvánítására, *illetve* a törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatására. A Ct. kommentárja szerint a törvénysszöveg első variánsa a teljes, a második variánsa a részleges érvénytelenségre vonatkozik⁹. Szerintem ez az álláspont dogmatikailag téves, mert ha a társaság megszüntetését nem indokló részleges érvénytelenségről van szó, úgy az érvénytelenségi ok a felek által kiküszöbölhető, tehát törvényességi felügyeleti cégbírói fellépésre csak akkor lehet szükség, ha a társaság tagjai a jogerős bírói ítéletet nem hajtják végre.

ACt. 48. §-a két tekintetben túllép a Ctv. 18/A. §-án. Egyrészt behatárolja a kereset indítására jogosultak körét: az *ügyész*, illetve mindenki, aki az érvénytelenné nyilvánítással kapcsolatban *jogi érdekét valószínűsíti*. Másrészt az érvénytelenségi okokat sokkal jobban konkretizálja és egyben tovább szűkíti. Érvénytelenségi per indítására csak akkor kerülhet sor, ha

- a társasági szerződés ügyvédi ellenjegyzésre (közjegyzői okiratba foglalására) nem került sor,
- nem tartalmazza a társasági szerződés a társaság nevét, a tagok nevét (cégét), a tagok vagyoni hozzájárulását és a társaság jegyzett tőkéjét,
- nem tartalmazza a társasági szerződés a társaság tevékenységi körét, illetve az jogszabályba ütközik, azaz a társaság jogellenes célra irányul.

Mivel a Gt. a társasági szerződés érvénytelensége tekintetében nem tér el a Ptk.-tól (a Ptk. 234. § bármely törvénynek megengedi a semmisségnél az eltérést, ezért erre a Ct.-ben is sor kerülhetett, a megtámadásnál eltérésre utalás nincs), ezért véleményem szerint hatályos jogunkban a *jogerős cégbejegyzésig a Ptk. 234-239. §-ban foglaltakat a társasági szerződés sajátosságainak figyelembevételével alkalmazni kell*. Más szóval a jogerős cégbejegyzésig sem a semmisségre hivatkozhatók köre, sem a társasági szerződés megtámadása nincs korlátozva. Kérdéses lehet, hogy a társaság érvénytelenségének bírói megállapítása milyen hatással van az előtársaságra, illetve a még folyamatban lévő cégbírói eljárásra. Véleményem szerint ez esetben - hacsak az érvénytelenség nem orvosolható, ld. Ptk. 237. § (2) bekezdés - a cégbíróságnak a *társaság bejegyzését el kell utasítania és az előtársaságot a tagoknak haladéktalanul meg kell szüntetniük*.

Kérdéses lehet, hogy mivel a Ct. 48. §-a csak az érvénytelenségi per indítását korlátozza, mennyiben van lehetőség

- a Ct. 48. §-ában felsorolt, de nem peresített érvénytelenségi ok más bírósági (pl. választottbírói), illetve törvényességi felügyeleti cégbírói eljárásban való figyelembevételére, továbbá

- a Ct. 48. §-ában nem szereplő semmisségi ok értékelésére más bírósági, illetve cégbírói törvényességi felügyeleti eljárásban.

A Ct. 48. §-ából, illetve a Gt. és a Ptk. viszonyából az következik, hogy szerintem mindkét esetben a semmisség jogkövetkezményeinek levonására *lehetőség van*. A Ct. 50. §-a alapján pl. a cégbíróság felhívhatja a társaságot a törvénysértés megszüntetésére és ha ez nem történik meg, szankciót alkalmazhat a társasággal szemben, sőt végső soron a társaságot meg is szüntetheti. Véleményem szerint ez az értelmezés olyan esetben, amikor a jogellenesség a társaság által a jövőre nézve kiküszöbölhető, helyes, mert a jogellenes társasági szerződés cégbejegyzése nem *jogosíthatja fel a hibás társaságot többletjogokra* a törvényes társasági szerződéssel rendelkező társaságokkal szemben, márpedig a törvényességi felügyeleti intézkedés elvi kizárása ezt jelentené. Ugyanakkor, ha az érvénytelenségi ok nem kiküszöbölhető, úgy az esetleges cégbírói intézkedés valóban ellentétes lenne az Európai Unió 1. számú Irányelvének szellemével. Ezért is állítja Gadó Gábor, hogy a Ct. 50. §-ának alkalmazásával le lehet rontani a Ct. 48. §-ában foglalt főszabályt¹⁰.

Valamint ebből az előzőekben vázolt komplikált helyzetből az Európai Unió illetékesei is érzékelték, mivel az Európai Unió 1999-es Magyarországról szóló országjelentése, miközben megállapítja a magyar társasági jog alapvető eurokomformitását, azt a kritikát is tartalmazza, hogy a magyar társasági jog az *acquis*tól „főként a semmisségi szabályok hatályát (?) illetően” tér el.

4. Javaslat egy teljes értékű megoldásra

A Gt. 2002-ben esedékes részleges felülvizsgálata során - mintegy a Ptk.-tól való eltérésként - az alábbiakat javaslom kimondani:

a) a gazdasági társaságok társasági szerződését (alapító okiratát, alapszabályát) csak a jogerős cégbejegyzésig lehet megtámadni a Ptk. általános szabályai szerint;

b) jogerős cégbejegyzésig a gazdasági társaságok társasági szerződésének semmisségére a Ptk. általános szabályait kell alkalmazni, jogerős cégbejegyzés után azonban a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály, valamint ezek módosítása) semmisségére - bármely bírósági vagy más hatósági eljárásban - csak akkor lehet hivatkozni, ha a semmisséget peres eljárásban a bíróság jogerősen megállapította;

c) semmisségi pert csak az ügyész, illetve az indíthat, aki ezzel kapcsolatos törvényes érdekét valószínűsíti, mégpedig a jogerős cégbejegyzés Céglőnyben való megjelenésétől számított 6 hónapon belül;

d) ha a bíróság a semmisségi perben az EU Irányelv 11. cikkelyében meghatározottak semmisségi okok alapján megállapítja a társasági szerződés érvénytelenségét", az eredeti állapot helyreállításának helye nincs, hanem a bíróság a törvénysértő szerződést hatályosnak nyilvánítja, mégpedig

- ha az érvénytelenségi ok kiküszöbölhető, úgy a társasági szerződés megfelelő módosításáig,

- ha az érvénytelenségi ok nem kiküszöbölhető, a gazdasági társaság feloszlatast útján való megszüntetéseig.

A Gt. ezen szabályaihoz a Ct.-ben az alábbi eljárási rendelkezések fűződjenek:

a) Ha a jogerős cégbejegyzés előtt a cégbíróságot a bíróság arról értesíti, hogy a megtámadásra, illetve a semmisségi per indítására jogosult a szerződés érvénytelenség iránt keresetet nyújtott be, a cégbíróság a bejelentési (módosítás esetén a változásbejelentési) eljárást a per jogerős befejezéséig köteles felfüggeszteni. A felfüggesztés időtartama alatt az előtársaság csak korlátozottan működhet, vezető tisztségviselői csak a halaszthatatlan intézkedések megtételére jogosultak.

b) Ha a társasági szerződés érvénytelenségét a bíróság megállapította, erről haladéktalanul értesíti a társaság felett törvényességi felügyeletet gyakorló cégbíróságot.

c) Ha a perbíróság az érvénytelenségi ok megszüntetését írta elő, ennek végrehajtására a cégbíróság határidő tűzése mellett felszólítja a társaságot. Ha a társaság a megadott határidőre társasági szerződését nem módosítja, illetve a módosítással a törvénysértést nem küszöböli ki, a cégbíróság megindítja a feloszlatast eljárást.

d) Ha a perbíróság a társaság megszüntetését írta elő, a cégbíróság megindítja a feloszlatast eljárást. Ennek során végelszámolási eljárásra kerül sor, amelyben a végelszámolót a bíróság jelöli ki. Ha a végelszámolási eljárás során ki nem elégíthető követelések merülnek fel, a végelszámolási eljárás átfordul felszámolási eljárásba. A végelszámolás (felszámolás) befejezésekor a társaságot a cégbíróság törli a cégjegyzékből és ezzel a társaság megszűnik.

e) Megtámadási ok, és az Irányelv 11. cikkében nem szereplő semmisségi ok miatt (illetve az Irányelv 11. cikkében szereplő ok miatti semmisségi per indításának hiányában ezen ok miatt is) cégbírósági törvényességi felügyeleti eljárás nem folytatható le. Jogerős cégbejegyzés után cégbírósági törvényességi felügyeleti eljárásra csak a társaság működése során a társaság szervei által hozott törvénysértő határozatok miatt kerülhet sor. Ha azonban az érvénytelenségi okot a társaság nem küszöböli ki és ennek következtében a társaság szervei törvénytelen határozatokat hoznak, ezen

határozatokkal kapcsolatban a törvényességi felügyeleti eljárás lefolytatható és végső soron a társaság meg is szüntethető.

Mindehhez néhány további megjegyzés:

- a közhiteles cégjegyzékbe bejegyzendő valamennyi szervezetnél a reájuk vonatkozó anyagi jogi szabályoknak kell dönteniük abban, hogy mennyire veszik át a Gt. megoldását,

- az rt. és a kft. kivételével valamennyi más Gt.-ben szabályozott társaságnál megvizsgálandó, hogy a semmisségi okok szűkítendők-e az EU Irányelv által igényelt szintre, avagy önálló érvénytelenségi megoldás választása az indokolt,

- a hibás társaság által kötött jogügyletek az Irányelv 12. cikkelyének (3) bekezdése szerint érvényesek, a társaság tagjai egymás közötti jogviszonyára a Gt. általános szabályai az irányadóak.

JEGYZETEK

- 1 Ld. a német irodalomból *J. Wiesner: Die Lehre von der fehlerhaften Gesellschaft*. Heidelberg, 1980., *W. Dör: Die fehlerhafte GmbH*. München, 1989., *F. Kübler: Gesellschaftsrecht*. 4. kiadás, Heidelberg, 1994., 314-324. old., *K. Schmidt: Gesellschaftsrecht*. 3. kiadás, Köln, 1997., 120-133. old.
- 2 Ld. *W. Brodil: Die erste und elfte Gesellschaftsrechtliche Richtlinie*. A. P. Doralt-C. Novotny: *Der EG. Richtlinie - Anpassungsbedarf im österreichischen Gesellschaftsrecht* című kötetben. Wien, 1993., 22-51. old.
- 3 Ld. *W. Brodil: Die erste und elfte Gesellschaftsrechtliche Richtlinie*, 45. old.
- 4 Ld. A társasági törvény. Bp., 1988., 113. old.
- 5 Ld. *Sárközy Tamás: A privatizáció joga Magyarországon*. Bp., 1991., 97-112. old.
- 6 Ld. *A társasági törvény magyarázata*. Bp., 133-137. old.
- 7 Ld. *Társasági törvény, cégtörvény*. Bp., 1998. 664. old. (Szerző: *Vezekényi Ursula*)
- 8 Ld. *Társasági törvény, cégtörvény*. Bp., 1998., 666. old. 20
- 9 Ld. *Társasági törvény, cégtörvény*. Bp., 1998., 665. old.
- 10 Ld. *Gadó Gábor: A társasági jogi és a cégjogi szabályozás továbbfejlesztésének irányai*. Gazdaság és jog, 2000/7-8., 12-13. old.
- 11 A Ct. 48. §-ában jelenleg megfogalmazott okok nem teljesen azonosak az 1. számú Irányelv 11. cikkelyében foglaltakkal. A Gt.-nek a 11-es Irányelv semmisségi okaihoz kell igazodnia.